

skrb.«¹

Zaključek

Pri projektu je sodelovalo veliko akterjev: zaposleni in učenci osnovne šole; Občina Turnišče in Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, ki sta projekt financirala; domačini, ki so predmete podarili ter posodili, in Pokrajinski muzej Murska Sobota, ki je strokovno vodil projekt.

Razstavo v prvi fazi projekta »Zakaj bi hodil bos ... s čevlji si lahko služim kruh« spremlja zloženka, po predhodni prijavi so organizirana tudi vodstva, ki jih koordinirajo šola, turistično društvo in občina. Tako je bila muzeju predana kopija inventarizacije vseh predmetov v zbirki in s tem pregled nad čevljarstvo dediščino zunaj matične ustanove, hkrati pa muzej skrbi za stanje te zbirke (redno prezračevanje, pridobivanje novih predmetov). V nadaljevanju projekta bo zmontirana filmska dokumentacija - posnetega strojnega dela v obratu Planika; v trajno last pa je bilo med projektom dano Občini pismo Marije Terezije iz leta 1770. Zgodovinski spomin in dediščina čevljarstva z na novo obnovl-

jeno zbirko tako ostaja tam, kjer si zasluži - v kraju, ki je znan po čevljarški obrti in dejavnosti že od 16. stoletja naprej.

Viri:

- Štefan Čizmazija, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Ivan Koren, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Štefan Ternaš, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Alojz Zdravec, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Jože Zavec, upokojeni čevljar, Turnišče.

Literatura:

Bence, Jože 1977: Zgodovina Turnišča skozi stoletja. Maribor, Seminarska naloga.

Sobočan, Bojan 1998: Od čevljarke obrti do čevljarke industrije v Turnišču. Turnišče.

¹ Silva Mesarič, učiteljica OŠ Turnišče

Poljudni članek/1.05

Jožica Koder

PESNICA DORCA KRALJEVA (1913-1994) SREDI KULTURNEGA ŽIVLJENJA V TRŽIČU

*Ko v jutranjem soncu
planine žare,
v višave sinje
želi si srce.*

*Tam gor na planini
pozabiš skrbi,
tam srce tvoje v tihem sreči žari. /Dorca Kralj, iz pesmi Ko v
jutranjem soncu/*

Tržič ni le kraj, znan po različnih kulturnih zanimivostih in še posebej po lepoti okoliških gora. Tu so živeli ljudje, ki so svojemu kraju znali dati svoje delo, misli, ga bogatili, opevali in spoštovali. Med njimi so bili pesniki, kulturniki, znanstveniki in gospodarstveniki.

Tudi danes so med nami ustvarjalci, ki pišejo verze, pojejo, igrajo ali nam kako drugače lepšajo delovne in praznične dni.

So reči, ki jih je vredno zapisati in tako ohranjati kulturno dediščino za prihodnost.

Ustvarjalka te dediščine je bila tudi Dorca Kraljeva, pesnica, igralka, pevka, recitatorka, poznavalka starih tržiških šeg in navad.

Mnogi smo hodili k njej na dom po verze. Marsikatera njena pesem se dotakne čustev vsakogar od nas, zato je kot ponarodela;

jo pojemo, slišimo po radiu, živi med nami. Kot del tržiškega duhovnega bogastva bo živela tudi za prihodnje rodove.

Njeni prijatelji in znanci smo ji pravili mama Dorca ali Dorca mama, tako je želela, ni hotela slišati besede gospa.

Rodila se je leta 1913, pred devetdesetimi leti, na Slapu pri Tržiču. Bila je eden od desetih otrok tržiške delavske družine, tovarniška delavka, žena, mati.

Še štirinajst let ni bila stara, ko je odšla služiti kruh v tovarno Lepenka na Slapu pri Tržiču, zatem se je zaposlila v tovarni Peko, njeno zadnje delovno mesto je bilo v Bombažni predilnici in tkalnici v Tržiču. Leta 1963 je odšla v pokoj. Tudi leta v pokoj je živela ustvarjalno.

Večkrat sem bila pri njej s prošnjo, da bi napisala kakšno pesem za šolsko glasilo Stezice, katerega mentorica sem bila več kot dvajset let, ko sem na osnovni šoli v Bistrici pri Tržiču poučevala slovenski jezik. Nikoli nisem odšla praznih rok. Bogatila me je s svojim vedenjem o življenju v Tržiču, zlasti na področju kulture. Z njo se je srečalo več generacij mojih učencev. Živo mi bo ostal v spominu tisti davni Miklavžev večer leta 1986, ko sva s kolegico Maco Štumfelnovo s skupino mladih novinarjev bistriške šole prišli k njej na pogovor o njenem življenju in ustvarjanju. Še posebej o njenih pesmih. Še danes jo vidim, vsa nasmehana, v značilnem črnem predpasniku iz klota, nas je povabila v kuhin-

jo, v štedilniku je toplo prasketal ogenj. Sedli smo za mizo, sama pa je stopila ob rob mize, vzela v roke zvezek in brala svoje pesmi. Veliko jih je povedala na pamet.

Pred dvema letoma sem poskrbela, da je izšla knjiga o Dorci Kralj, trziški pesnici.

"S pesmicami se ukvarjam že vse svoje življenje. Brez lepote je življenje tako prazno, da izgubi svoj smisel," je ena od misli, ki smo jih slišali tisti Miklavžev večer.

Njene pesmi so največ izpovedne; zdaj polne sreče, ljubezni, prijateljstva, hrepenenja, pa tudi trpljenja. V njih čuti z ljudmi, v njih je povezana z naravo in rodnim Tržičem. Njene pesmi so življenje samo. Rada je imela ljudi, še posebej mlade, smeh in dobro voljo. Njene pesmi so melodične, v njih čutiš ljudski melos, zato je veliko uglasbenih. V njenih verzih iz svežih brazd dehti pomlad in brsti sadovnjak. Na samem je opazila teloh in zvonček. S svojo pesmijo je pozdravljala Tržič, trziške gore, pomlad, jesen, pozorno je znala prisluhniti naravi in ljudem.

Znani Tržičan, glasbenik, pevec in zborovodja Franci Šarabon, njen prijatelj, jo je nekoč prosil, če bi za njegovega prijatelja, ki bo "srečal Abrahama", napisala pesem. Komaj je prišel domov, že je zazvonilo. Bila je mama Dorca, rekla mu je, naj posluša: "*Glih mau cajta mam, pa m je nekej pametnga pršv na misu, pa sm kr kuj zapisava, de poj na pozabm. Mrbit bom še kšno malenkost poprauva, poj boš pa uhka dobiu. K boš kej mem hodu, se pa pr mn ugvas.*"

V času, ko še ni bilo televizije, kmalu po drugi vojni, so trziški kulturniki razveseljevali in po svoje vzgajali Tržičane s prireditvami, ki so jim rekli Veseli večeri. Odigrali in odpeli so številne operete. Skoraj v vseh je sodelovala naša Dorca. S svojo dobro voljo in pristnim humorjem je očarala mnoge gledalce in poslušalce. Nastopala je v spevoigrah, komedijah, dramah. Skoraj pol stoletja je bila sredi kulturnega življenja v Tržiču.

Rada se je za slovesnosti oblekla v narodno nošo, tisti Miklavžev večer nam jo je pokazala, zelo je bila ponosna nanjo.

Bila je ena od ustanoviteljic in pobudnic folklorne skupine Karavanke, Mladinskega gledališča Tržič, Radia Tržič, bila je članica Društva skladateljev Jugoslavije. Njene pesmi pojejo domači zbori in narodno zabavni ansambli.

Veliko je pomagala mladim trziškim gledališčnikom s svojimi nasveti, znanjem. Radi smo zahajali k njej, v nas je vzgajala čut za lepoto slovenske besede, nas navduševala za narodopisje. Dobro je poznala Tržič, njegove navade in šege.

Verze in poetične prozne sestavke je pisala mladoporočencem, ženinom, nevestam, zlatoporočencem, prijateljem, lovcem ... njen mož je bil med zeleno bratovščino, tudi njej je namenila svojo vedro besedo, zapisano v verzih. Kot bi jih stresala iz roka. Njeno uglasbeno pesem *Ko v jutranjem soncu planine žare večkrat slišimo po radiu.*

Ustvarila je prenekatero oddajo za Radio Tržič, na šaljiv način je opozarjala na napake in povedala Tržičanom marsikaj poučnega v zvezi z dogodki v letih 1965 do 1975.

Dr. Marija Stanonik je zapisala, da je Dorca Kraljeva trziška legenda.

Pisala je tudi prozo. V svojem zapisu *Mi vsi in naša mama* je obudila spomin na otroštvo:

"Nad tovarnico, kjer je bila zaposlena, smo imeli veliko sobo s štedilnikom. Težka turbina, ki je gonila železne stroje, je tresla stavbo do temelja, a smo se tega navadili. Rasli smo ob sotočju dveh potokov, ki sta ob vsakem večjem nalivu podivjala, trgala obrežje in valila težke skale po strugi navzdol.

Še danes se vprašujem, kako je mogla mama nasititi toliko lačnih

ust. Čas je tekel težavam navkljub. Bil je čas velike brezposelnosti. Polagoma smo dobivali delo in začeli služiti kruh. Obenem smo začeli odhajati od doma. Mama nam je rekla: Nimam vam kaj dati, a dala sem vam pridne roke in pošteno srce. Zlati nauki za pot v življenje.

Blizu hiše je stal mlin in žaga, last kmetov, ki so imeli kmetije na hribu nad nami.

V tolmunih smo otroci lovili in preganjali postrvi ter se naučili plavanja. Rasli smo kot koprive ob plotu. Vsa rebra smo prehodili, nabirali gobe in s koreto vozili drva iz gozdov. Klestili smo veje podrtih smrek in nabirali naplavine po povodnji.

Mama je delala v tovarni in vsa izmučena odhajala popoldan h kmetom, plela na njivah, okopavala krompir ali grabila seno. Delali smi ji družbo, a smo ji bili bolj v napoto kot v pomoč. Včasih je prinesla kot plačilo zeljnato glavo, žlico masti in prgišče moke. In nas učila: Nikoli si nikamor ne hodite izposojati, imejte doma vsaj malo moke in soli, da si skuhate sok.

Spominjam se, kako smo se stegli za kos dišečega kruha, ki nam ga je prihranila, ko ji ga je dala kmetica za malico."

Veliko talentov je imela mama Dorca, a vselej skromna, prijazna do vsakogar.

"Čudovito je bilo srečati mamco Dorco. Bila je človek, ki ti je z odprtim srcem prišla naproti, dan je postal lepši in vedrejši," je v spominu nanjo zapisal višji kustos Trziškega muzeja prof. Janez Šter.

Prof. Berta Golobova je prepričana, da Dorca Kraljeva njen Tržič ne bo pozabil. Bila je priča njenemu igralskemu talentu, ko je pred leti v kmečki hiši pri Čežarjevih na Brezjah pri Tržiču odigrala glavno vlogo v prikazu starih gorenjskih navad na podlagi črtic Skrinja iz babičine bale.

V 82. letu starosti je odšla. Njena živa beseda, lepa misel, njena ljubezen do slovenske besede, pesmi, do narave, gora, še posebej do rodnega Tržiča in njegovih ljudi živijo.

*Ob vznožju skalnatih gora,
v dolini, kjer se vijeta
Mošenik in Bistrica,
je mestece - tam smo doma. /Dorca Kralj, iz pesmi Naš Tržič/*

Dorca Kralj in mlada novinarja iz OŠ Bistrica, 1987.